

JAROSLAV TOMAN

JIŘÍ HORÁK A ADAPTACE ČESKÉ LIDOVÉ POHÁDKY

Klíčová slova: Jiří Horák, literatura pro děti a mládež, adaptace folklorní pohádky, komparativní analýza textu.

Key words: Jiří Horák, children's literature, adaptation of folk tales, comparative textual analysis.

Jiří Horák's Adaptations of Czech Folk Tales

Abstract

The paper creates a career and research profile of Jiří Horák, a major Czech literary scholar and editor specializing in Slavonic, folkloristic and ethnographic studies. Its main focus is the comprehensive description of Horák's original approach to the creative adaptation of Czech folk tales for children. His method is placed into the historical context through the analysis of two Horák's collections of fairy tales *Český Honza* and *České pohádky* published in the first half of the 1940s, and through the comparison of selected model texts with their adaptations.

Jiřího Horáka (1884–1975) lze právem považovat za výjimečnou a univerzální badatelskou osobnost, jež významně zasáhla do vývoje české literárněvědné slavistiky, folkloristiky a etnografie. Učenec se věnoval zejména srovnávacímu studiu slovanských literatur, zabýval se českou, slovenskou a vůbec slovanskou ústní lidovou slovesností, zastoupenou zvláště písní, pohádkou, pověstí a bajkou, byl vynikajícím znalcem slovanské historie a národopisu.¹

Poučený čtenář slovanských folklorních pohádek Karla Jaromíra Erbena, které pořádal a vydával se zasvěcenými komentáři,² metodologicky vybavený spoluprací s předním reprezentantem české slavistiky Jiřím Polívkou, zvláště na vydání *Slovanských pohádek* (1932), se vyprofiloval ve stěžejního představitele klasické adaptace české lidové pohádky.³ Důstojně se tak začlenil do vývojové linie pohádkové tvorby K. J. Erbena, Beneše Methoda Kuldy, Václava Říhy, Jin-

¹ Podrobněji viz FORST 1993: 264–267, CHALOUPKA 1985: 125–129; ROBEK – PETR – URBAN 1979.

² HORÁK například vydal Erbenovy *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských* (1925) a *Slovanské pohádky* (1940).

³ Viz ŠMAHELOVÁ 1989: 104–128, TOMAN 2005: 53–67.

dřicha Šimona Baara, Jana Františka Hrušky, Josefa Štefana Kubína a Oldřicha Sirovátky.⁴

V badatelském pojetí folklorní pohádky navázal na svého významného předchůdce Václava Tilleho-Řihu (1864–1937), především důrazem na analytická, interpretační a komparativní studia pramenů, vylučující diletantské kompilace a úpravy i komerční zneužití a uměleckou devalvací pohádkových textů a v neposlední řadě také renomovanou a záslužnou činností editorskou. S Tillem jej spojuje i celoživotní úsilí o hodnotovou diferenciaci klasické pohádkové tvorby, promítající se do jejich angažovanosti v tzv. bojích o pohádku ve 20. a 30. letech 20. století.

Při úpravách klasických pohádkových pretextů se Horák snažil maximálně respektovat jejich folklorní autenticitu. Z hlediska exaktního přístupu, vycházející ze starších, již literárně zpracovaných sběrů doplněných vlastními záznamy, se soustředil především na poučený a citlivý výběr optimálního variantu adaptované pohádky, rekonstruovaný z jejich rozličných regionálních verzí. Přitom usiloval o zachování jazykové a stylové osobitosti lidových vypravěčů a zároveň o postižení jejich životní empirie a moudrosti i národního svérázu venkovského lidového společenství.

Svou adaptační koncepci ostatně prozrazuje i sám autor: „Při úpravě textů nikde jsem neměnil látkovou osnovu, zachovával jsem valnou většinou také sečlenění motivů, ale tu a tam bylo třeba vyřadit motiv nebo zmínku, které by byly rušivě působily v textu určeném především pro mladé čtenáře“ (HORÁK 1963: 310).⁵ Právě zřetel k dětským recipientům vedl Horáka ke zvyšování dějového napětí a dramatičnosti pohádkových příběhů, například vynecháváním popisných partií nebo frekventovaným užitím dialogů.

Horákův převod lidové pohádky do podoby literární je současně dílem autorským, neboť upravovatel v něm projevuje svou individualitu a vědomě do něj projektuje svou uměleckou intenci, byť podřízenou folklorní normě. V tomto smyslu lze hovořit o podstatných zásazích do textové předlohy, o jejím převyprávění (srov. STANOVSKÝ – VLADISLAV 1960: 120–158). V hodnocení J. Horáka jako adaptátora nejsou jednotní ani soudobí literární teoretikové. Například Luisa Nováková považuje jeho přístup za „spíše specifický typ úpravy redakční – ač zásadní“ (NOVÁKOVÁ 2009: 42), Hana Šmahelová ho pokládá nikoli za sběratele, nýbrž za „editora zápisů lidové prózy“ (ŠMAHELOVÁ 1989: 120), představitele grimmovského pojetí její literární transpozice.

⁴ Vedle J. Horáka významně přispěl k literární kultivaci české lidové pohádky jako dětské četby v první polovině 40. let XX. století rovněž Karel Dvořáček (*Boží země*, 1941). Jeho autorský přístup k folklorní látce byl však odlišný. Různorodost tohoto přístupu dokládají svou tvorbou také tehdejší etablovaní pohádkáři J. Š. Kubín a Vojtěch Martinek. Srov. NOVÁKOVÁ 2009: 45–53.

⁵ Obdobný badatelský přístup autor uplatnil při úpravách vybraných pohádkových látek jiných slovanských národů (*Ukrajinské národní pohádky*, 1950; *Běloruské lidové pohádky a povídky*, 1957; *Pohádky a písně Lužických Srbů*, 1957; nebo *Carevna Pohádka*, 1969).

Jiří Horák významně zasáhl do meziválečných polemik o vhodnosti, či nevhodnosti pohádky pro dětského recipienta. Tehdy byla literární pohádka zpracovávající folklorní látky pokládána za typický žánr dětské četby. Její obliba, poetika a sociokulturní závažnost nabízely adaptátorům neomezené možnosti formativní, inovační i komerční. Na knižním trhu však dominovala pohádková tvorba pseudoliterární, diletantská, umělecky pokleslá, avšak nejvíce ovlivňující malé posluchače a čtenáře. Tato situace aktivizovala nesmiřitelné odpůrce beletrizované lidové pohádky, především kouzelné. Ti iniciovali názorovou polemiku v dobovém tisku (B. Ženatý v *Lidových novinách* roku 1929, J. Fučík v *Haló novinách* roku 1933). Argumentovali hlavně tím, že pohádka nezdravě provokuje fantazii dětí a odvádí je od reálného života, že svou brutalitou ohrožuje jejich mravnost a že naturalistickými motivy traumatizuje jejich psychiku (viz TOMAN 2005: 60). Všechny uvedené námitky kvalifikovaně vyvrátili její apologeti z řad slovesných umělců a badatelů, mezi nimiž zaujali významnou pozici právě V. Tille a J. Horák, vnášející do své argumentace „aspekt hodnotově rozlišovací“ (CHALOUPKA – VORÁČEK 1984: 223). Oprávněnost a pozitivní roli meziválečné folklorní pohádky v dětské četbě potvrdili také výsostně uměleckými činy V. Říha, J. Š. Kubín, J. Š. Baar, J. F. Hruška, Adolf Wenig a další.

V první polovině 40. let 20. století, za války a nacistické okupace, v českých zemích převážila pohádková tvorba klasická. V dusné protektorátní atmosféře dostávala zcela nový význam a smysl. Svou ideou, alegorickými, symbolickými a metaforickými obrazy umožňovala aktualizaci a pohotovou reakci na soudobé společensko-politické dění. Stala se zdrojem vlastenectví a víry ve vítězství dobra a spravedlnosti nad zlem a násilím, víry v zachování národní existence, znovunabytí svobody a renesanci humanity, připomenutím ryze českého kulturního dědictví, duchovní posilou protifašistického odporu. Svými nejlepšími díly zároveň musela čelit rozbujelemu komerčnímu pohádkovému braku i recidivujícím agresivním výpadům, jež usilovaly o její diskreditaci.⁶

Těmito dobovými determinantami byly také poznamenány dva excelentní pohádkové soubory Jiřího Horáka, nazvané *Český Honza* (1940) a *České pohádky* (1944).⁷

Knih *Český Honza* obsahuje promyšleně koncipovaný a komponovaný výbor šedesáti sedmi pohádek, převážně kouzelných, novelistických a žertovných, zobrazujících vývoj a charakterové proměny typického českého a moravského lidového hrdiny. Jejich gros tvoří klasický odkaz pohádkové tvorby B. Němcové a K. J. Erbena. Jednotlivé příběhy jsou spojeny ústředním protagonistou, který má mnoho podob i hypokoristik, ať již je nazýván Honzou, Honzíčkem, Janem, Jeníkem, nebo má jméno Janek, Janko či Jano. Jeho portrét odpovídá ústní lidové tradici: myšlenkové, charakterové i výrazové. Zpočátku se nám představuje jako

⁶ V tomto diskriminačním úsilí neblaze proslula zejména studie knihovníka Jaroslava Freye *Boj o pohádku*. Zevrubněji viz NOVÁKOVÁ 2009:10–14, STEJSKAL 1962:168–169.

⁷ Oba soubory vyšly v mnoha dalších reedicích. *České pohádky* byly později vydány v přepracované verzi pod titulem *Čarodějná mošna* (1958). Některé z těchto pohádkových příběhů Horák vydal samostatně (*Čertův mlýn – O dvou ševcích*, 1964).

hloupý, lenivý a chudý neotesánek a nevzdělanec, postupně se mění ve statečného bojovníka, bohatého a štědrého rytíře, nakonec se stává pracovitým hospodářem nebo moudrým a spravedlivým vládcem.

Autorskou předmluvu, s názvem *O Honzovi a pohádkách*, Horák adresoval dětským čtenářům mladšího školního věku. Je vlastně charakterizací hlavní postavy, její apologetikou, výčtem jejích kladných vlastností, vyplývajících z pohádkových narácí. Pisatel jí přisuzuje zvláště chrabrost, skromnost, poctivost a čestnost. Ve druhé části předmluvy vysvětluje genezi, význam a smysl pohádky a zamýšlí se nad postavením lidových vypravěčů a jejich interpretacemi fiktivního hrdiny. Zřetel k dětským adresátům ho vedl k sestavení abecedního slovníčku objasňujícího význam archaických výrazů a dobových reálií.

V souboru *České pohádky* (1944)⁸ J. Horák vycházel jednak z klasických úprav B. Němcové a K. J. Erbena, jednak – a to ve větší míře – těžil z látkových osnov méně známých lidových vyprávění. Přejímal je zpravidla z literárních transpozic českých a zvláště moravských sběratelů: J. Š. Kubína, B. M. Kuldy, J. S. Menšíka, M. Mikšíčka, J. Polívky, F. M. Vrány, V. Říhy aj., vesměs se vztahujících k 70. – 90. letům 19. století, ale i z dobových časopisů (*Lumír*, *Český lid*, *Slavia*) a z vlastních sběrů. Tento soubor zahrnuje i drobné realistické obrázky z venkovského lidového života.

K textům autor připojil obsáhlou odbornou studii *O českých pohádkách*, editorské poznámky, pečlivý bibliografický soupis sbírek, z nichž tyto texty vybral, a abecedně řazený slovníček s výkladem neznámých výrazů. Právě studie (HORÁK 1981 a HORÁK 1960) přesvědčivě dokládá Horákův badatelský přístup ke klasickému pohádkovému dědictví, jeho etnografický a folkloristický fundament i editorskou poučenost a vyhraněnost. Autor zasvěceně pojednává o výcho-discích, historických počátcích, vývojových proměnách, typologické klasifikaci, žánrovém specifiku, poetice a významu lidových pohádek a vykládá je i jako slovesný artefakt sběratelský a vydavatelský.

V edičních poznámkách ke knize J. Horák přibližuje rovněž svou adaptační metodu, založenou na přepisu zprostředkovaných, nepůvodních pramenů. Konstatuje, že jde o textovou stylizaci, při níž jejich obsah de facto nemění; upravuje pouze jejich jazykovou a stylistickou formu, se záměrem, podloženým perfektní znalostí české lidové slovesnosti a jejích vypravěčských tradic, postihnout autenticitu rázovité lidové mluvy (HORÁK 1963: 310). Pokud eliminuje motivy a pozměňuje jejich členění, řídí se především ohledem na dětského čtenáře, na jeho ontogenetické a recepční předpoklady a zvláštnosti.

Ve vydavatelských poznámkách k pohádkovému souboru *Čarodějná mošna* Horák věnuje mimořádnou pozornost přednímu moravskému sběrateli B. M. Kuldovi. Z jeho sbírek také přejal nejvíce (dvacet) textů. Cenil si především toho, že Kulda zaznamenával pohádky „přímo od lidových vypravěčů na Rožnov-

⁸ V *Čarodějně mošně*, obsahující 64 pohádek, Horák oproti původnímu znění vynechal 36 textů, mezi nimiž převládly všeobecně známé látkové osnovy, legendy a příběhy se zvířecími hrdiny.

sku počátkem padesátých let 19. století“ (HORÁK 1963: 309) a že jeho zápisy vlastně konzervovaly nejstarší typ folklorní pohádkové narace, pocházející z 18. a z první poloviny 19. věku.⁹ Kulda jako sběratel byl také Horákovi blízký svým úsilím o dokumentární záznamovou věrnost a spolehlivost obsahovou i formální.

Na druhé straně byly Kuldovy adaptace negativně ovlivněny jeho radikálními sklony moralistními, bigotními a knižními, projevujícími se zvláště potlačováním protináboženských, sociálně kritických, drastických a obscénních motivů, omezením dialektu, těžkopádnou stylizací, ale i nevhodným přejímáním neuměleckých, literárně pokleslých prvků ústního lidového projevu. S touto rozporuplností Kuldových předloh se musel jejich editor J. Horák vyrovnat. Jeho renomovaný přístup k nim lze doložit srovnávací analýzou dvou verzí týchž pohádkových textů obou autorů: Janíček s voničkou a Smrt kmotřenka (kmotříčka) (KULDA 2006: 17–18 a 87–89).¹⁰

V lexikálních, jazykových a stylizačních úpravách Kuldových pohádek Horák tenduje k jejich větší srozumitelnosti, inovativním zásahům a aktuálnímu vyznění. Eliminuje archaismy, nářeční slova a obraty, užívá autentičtější lidové frazeologie a hovorového výraziva, modernizuje větnou syntax. Například slovo *šín* nahrazuje ekvivalentem *palice*, místo slova *šoustnul* volí synonymní výraz *švihl* a provádí obdobné úpravy typu *daj – dej*, *chasníček – chlapeček*, *stánek – stavení*, *hrubý – veliký*, *hojit – uzdravovat*, *slechy – uši*, *zeliny – léčivé byliny*, *spravit se za Valacha – přestrojit se za pastýře*, *popod zem v temnosti – do podzemí*, apod.

Horák v pohádkách provádí nejen drobné korekce a obměny motivické, nýbrž rozšiřuje původní text detailnějšími popisy prostředí, konkretizuje a dramatizuje situace, pokouší se o hlubší psychologizaci postav, domýšlí a osvětluje dějové sekvence, to vše při respektování folklorní poetiky. V řadě případů zasahuje i do kompozice a mění sled či spojování motivů, aby obnovil jejich narušenou kauzalitu (např. triádovou gradaci děje). V happyendových závěrech pohádkových příběhů ještě poučeně propracovává, zvýrazňuje a optimalizuje – v duchu lidové narace – jejich ideové poselství.

Tento způsob relativně volně adaptace již inklinuje k literárnímu (autorskému) ztvárnění původní předlohy. Lze jej také ilustrovat na základě srovnání vybraných identických ukázek analyzovaných textů.

⁹ Právě z moravské lidové slovesnosti chtěl Horák přiblížit širšímu čtenářskému okruhu látkové osnovy pohádkových textů jinak obtížně dostupných, neznámých nebo pozapomenutých. Vycházel především z Kuldových rozsáhlých souborů *Moravské národní pohádky, pověsti, obyčaje a pověry* (1. a 2. sv., 1874–1875), *Moravské národní pohádky z okolí olešnického* (3. sv., 1892–1894, sebral a zapsal Jan Pleskač; 4. sv., 1894, sebral a zapsal Karel Orel). Kulda debutoval knihou *Moravské národní pohádky z okolí kamenického. Moravské národní pohádky a pověsti z okolí rožnovského* (1854).

¹⁰ Výbor obsahuje i předmluvu tvůrce inovované autorské pohádky poúnorové doby Klementa Bochořáka k vydání této knihy z roku 1946. Ten vybral zhruba polovinu pohádek z Kuldova původního souboru, představujících již starší a zapomenuté texty (HORÁK 1981: 97–100 a 214–217).

B. M. Kulda: Janíček s voničkou

„Jan zatím celý měsíc bedlivě pásal, a za měsíc se ti principi ze všech končin sjížděli. Všichni již byli přichystáni, a milý Jan ještě pásal ovce. Rychle zastrčil svou palici do země, aby se ovce kolem ní pásly, nemeškal, šel do hradu v té hoře a udeřil na tu skřínečku.

Dva mužové hned vyskočili: „Co pán v zámku chce?“

Jan odpověděl: „Já chci své bílé šaty, co na mne patří, a bílého koně, stříbrem kutého a vyloženého!“

Hned to všecko měl, jel do zámku k té princezně a ostal pozadu; všichni principi jeli v největší slávě a nádheře kolem ní, ale ona žádnému nepodala toho šátku, až Janovi. Když bylo po tom, Jan sebral se na bílém koni a ujel pryč [...] (KULDA 2006: 17–18).

Princka hned s velikou radostí přivedla ho [Janička] k otcí královi a za krátký čas byla svatba.

Princi všichni litovali, že oni ji nedostali“ (IBID.: 19).

J. Horák: Janíček s voničkou

„Jan celý měsíc pilně pásal své stádo. Když se princové sjeli a všichni byli připraveni, Jan ještě pásal ovce. Rychle zastrčil svou hůl do země, aby se ovce tiše pásly, šel do lesního zámku a zaklepal na skříňku. Vyskočili dva muži a ptali se: „Co pán poroučí?“ – „Chci bílé šaty, jaké se na prince sluší, a bílého koně stříbrem okovaného!“ Hned stál před zámkem bílý kůň, podkovy se mu svítily stříbrem a sedlo i celý postroj byly krásně stříbrem vykládané. Bílé šaty stříbrem vyšívané ležely na stole, Jan si je oblékl, sedl si na koně a jel na zámek, ale zůstal poslední v řadě.

Všichni princové jeli v největší slávě a nádheře kolem princezny, ale šátek dostal Jan. Když bylo po průvodě, Jan ujel na svém bílém koni do lesního zámku, vzal si pastýřský oblek, vrátil se k ovčím a hnal je domů [...] (HORÁK 1981: 99).

Princezna se radovala, přivedla Jana k svému otcí a za krátký čas byla svatba. Jan našel v zámku po obrech veliké bohatství a po smrti starého krále šťastně panoval. Ostatní princové litovali, že princeznu nedostali“ (IBID.: 100).

B. M. Kulda: Smrt kmotřenka

„Umíral jeden kníže; ale i skonával. Přece ještě mu poslali pro toho lékaře. On přišel, začal ho mazat masť a své prášky mu dávat – a pomohl. Když ho uzdravil, dobře mu zaplatili, ani se neptali, co jsou dlužní.

Potom smrt pravila kmocháčkovi: „Kmocháčku, budoucně pozorujte na to, komu já budu státi u nohou, tomu každému pomůžete, ale komu budu státi u hlavy, tomu již nepomáhejte!“ [...] (KULDA 2006: 88).

Chasník léčil a hojil šťastně, až mu v limbu svíce dohořela“ (IBID.: 89).

J. Horák: Smrt kmotřička

„Jednou umíral nějaký kníže; lékařů bylo kolem něho hejno, ale všichni říkali, že není pomoci. Tu si kněžna vzpomněla a poslala také pro toho nového lékaře

a prosila ho, aby se na knížete podíval. Kmotr přišel, dal nemocnému prášky a mazání a třetího dne byl kníže zdrav. Děkoval lékaři a dal mu tak bohatou odměnu, že kmotr ani svým očím nevěřil.

Pospíchal domů plný radosti, tu potkal cestou kmotříčku Smrt. „Čekám na vás, kmotříčku,“ povídala, „musíme se poradit, jak bude dál. Až vás zase zavolají k nemocnému, dívejte se po mně; nikdo nebude vědět, že jsem u nemocného, ale vy mne uvidíte. Komu budu stát u nohou, tomu každému pomůžete, ale komu budu stát u hlavy, tomu nepomáhejte!“ Kmotr slíbil, že dá pozor, a běžel domů [...] (HORÁK 1981: 215).

Hochovi se to líbilo a zůstal doktorem. Když dorostl, stal se slavným lékařem a pomáhal nemocným, až mu v limbu jeho svíce dohořela“ (IBID.: 217).

Horákovy pohádkové soubory *Český Honza* a *České pohádky* (v upravené verzi nazvané *Čarodějná mošna*), jež vyšly v první půli 40. let uplynulého století, tedy v období nových sporů o literární pohádku folklorního typu, kdy se zdálo, že její inovační možnosti jsou zcela vyčerpány, přesvědčivě prokázaly její žánrovou a recepční oprávněnost, životaschopnost, uměleckou kvalitu, svébytnost i kontinuitu, právě v autorově teoreticky poučené adaptační a editorské praxi. Zároveň se staly normotvorným modelem a inspirací pro další autorské úpravy lidových pohádkových látek.¹¹ Významně také přispěly k rehabilitaci folklorní pohádky jako intencionální dětské četby.

Prameny

HORÁK, Jiří

1957 *Český Honza* (Praha: SNDK)

1981 *Čarodějná mošna* (Praha: Albatros)

KULDA, Beneš Method

2006 *Moravské národní pohádky a pověsti z okolí rožnovského* (Brumovice: Carpe diem)

¹¹ Srov. např. literární adaptace Josefa Koptý *Chytrý Honza z Čech* (1957) nebo Jana Drdy *České pohádky* (1958), zvláště text *Český Honza*. Nutnost etnograficky a folkloristicky fundovaného, citlivého a zodpovědného přístupu k úpravám a edicím klasických pohádkových pre-textů, reprezentovaného právě J. Horákem, si uvědomujeme především v dnešní době, kdy je tento žánr bezostyšně komercializován a umělecky devalvován bezpočtem ambiciózních neumětelů, parazitujících na jeho čtenářské oblibě i zdánlivě snadné imitaci. Tito diletantští adaptátoři vesměs neznají a nechápou elementární principy lidové poetiky, svévolně do ní zasahují a hrubě narušují i etiku editorské práce. Pohádka se přizpůsobuje pragmatickým trendům novodobé masmediální kultury, trivializuje se a poklesává na úroveň brakového čtiva. Podrobněji viz LIBA 1996, PROVAZNÍK 2008, TOMAN 2001.

Literatura

ČEŇKOVÁ, Jana a kol.

2006 *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury* (Praha: Portál)

FORST, Vladimír (ed.)

1993 *Lexikon české literatury 2/I, H-J* (Praha: Academia)

HORÁK, Jiří

1957 „O Honzovi a pohádkách (předmluva)“, in *Český Honza* (Praha: SNDK)

1960 „Česká pohádka v lidové a sběratelské tradici“, in *O pohádkách* (Praha: SNDK), s. 25–62

1981 „O českých pohádkách (doslov)“, in *Čarodějná mošna* (Praha: Albatros)

CHALOUPKA, Otakar (ed.)

1985 *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež* (Praha: Albatros)

CHALOUPKA, Otakar – VORÁČEK, Jaroslav

1984 *Kontury české literatury pro děti mládež* (Praha: Albatros)

LIBA, Peter

1996 „Pragmatické editovanie (editorstvo) ľudovej rozprávky“, in *Žánrové hodnoty literatúry pre deti a mládež III* (Nitra: Vysoká škola pedagogická FHV), s. 7–18

NOVÁKOVÁ, Luisa

2001 „Několik poznámek k starším i současným pohledům na pohádku“, in *Česká literatura*, roč. 49, č. 2, s. 206–214

2009 *Proměny české pohádky (K historii žánru ve čtyřicátých letech dvacátého století)* (Brno: Masarykova univerzita)

PROVAZNÍK, Jaroslav

2008 „Pohádka – ring volný?“, *Tvořivá dramatika*, roč. XIX, č. 2, s. 37–41

ROBEK, Antonín – PETR, Jan – URBAN, Zdeněk

1979 *Bibliografický soupis prací akad. J. Horáka s přehledem jeho činnosti* (Praha: Univerzita Karlova)

SIROVÁTKA, Oldřich

1998 *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře* (Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR)

STANOVSKÝ, Vladislav – VLADISLAV, Jan

1960 „O překládání a převyprávění pohádek“, in *O pohádkách* (Praha: SNDK), s. 120–158

ŠMAHELOVÁ, Hana

1989 *Návraty a proměny. Literární adaptace lidových pohádek* (Praha: Albatros)

STEJSKAL, Václav

1962 *Moderní česká literatura pro děti* (Praha: SNDK)

TILLE, Václav

1966 *O lidových pohádkách* (Praha: SNDK)

TOMAN, Jaroslav

2001 „Úskalí adaptační a překladové tvorby pro děti aneb Cesty k nekomunikaci“, in *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Cesty ke komunikaci* (Ostrava: PdF OU), s. 20–23

2005 „Literární adaptace lidové pohádky“, in *Cesty současné literatury pro děti a mládež* (Slavkov u Brna: BM Typo), s. 53–67

VAŘEJKOVÁ, Věra

2001 „Několik glos k adaptačním strategiím“, in *Žánrové kontexty v literatuře pro mládež (v prelozích posledného tridcat'ročia)* (Prešov: Náuka), s. 20–28

VODIČKA, Felix

1972 „Lidová pohádka v dětské literatuře“, in *České pohádky* (Praha: Albatros), s. 201–210

